

ЗАКОНСКО РЕГУЛИРАЊЕ НА СЕКСУАЛНАТА **У ЦЕНА** ВО НАЦИОНАЛНОТО ЗАКОНОДАВСТВО

- документ за јавни политики -

Автор: Александар Маркоски

Уреднички: Наташа Петковска, Тона Карева, Ина Цугуманова

Издавач: Хелсиншки комитет за човекови права

Скопје, 2022

-

Овој документ е изработен во рамки на проектот „Унапредување на родовата еднаквост преку политичко учество на жените“ имплементиран од Националниот демократски институт за меѓународни работи (НДИ), со финансиска поддршка од Шведска преку Шведската агенција за меѓународна развојна поддршка (СИДА).

Мислењата изразени во оваа публикација не ги одразуваат секогаш мислењата на Националниот демократски институт за меѓународни работи (НДИ) и Шведската агенција за меѓународна развојна поддршка (СИДА).

-

Содржина

ВОВЕД	4
Дефиниции на сексуалната уцена	6
Последици од сексуалната уцена врз жртвите	7
ЦЕЛ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО И ИСТРАЖУВАЧКИ МЕТОДИ.....	8
КОНТЕКСТ И ПРАВЕН ОСВРТ НА СЕКСУАЛНАТА УЦЕНА	10
На меѓународно ниво	10
Меѓународни инструменти.....	10
Меѓународни истражувања	11
На национално ниво	12
Закон за спречување и заштита од насилство врз жени и семејното насилство	12
Закон за спречување корупција и судир на интереси	13
Кривичен законик	14
Сценарио 1: Воведување ново кривично дело	16
Сценарио 2: Дефиниција на сексуалната уцена во чл.122 од КЗ – Изрази на КЗ и вметнување квалифицирани облици на основните кривични дела од различни глави кои напаѓаат различен објект на заштита	19
Сценарио 3: Сексуалната уцена како отежителна околност во чл.139 од КЗ	20
Дополнителни чекори: предлог за измени на <i>lex specialis</i> закони.....	21
ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА	22
ПРЕПОРАКИ.....	24

ВОВЕД

Криминолошкиот феномен на сексуалната уцена (во меѓународната заедница познат и како „сексторција“) е од понов датум и како казнено правен поим е сè уште во зачетна состојба, но како општествен проблем е стар колку што е и човештвото.

Поимот „сексторција“ како кованица од два англиски збора (sex & extortion) за првпат се појавил при едно судење со две обвинети жени во Лос Анџелес во 1950 година.¹ Овој феномен во литературата уште се нарекува и „трансакциски секс“, „сексуално вознемирување“ или „сексуални услуги“ и, најпосле, – сексуална уцена.

Како вид корупција бил признаен во 2008 година од страна на Меѓународната асоцијација на жени судии (IAWJ), кога членовите судии од различни региони констатирале дека ова се случаи на корупција за кои ретко се дискутира.² Поточно, врз основа на примери од затворите во Уганда каде сопругите на оние затвореници кои биле заболени од СИДА констатирале дека биле условувани од затворските чувари да им дадат сексуални услуги, а за возврат да им дозволат лекот да стигне до нивните болни сопрузи.³ По спроведувањето на дополнителни истражувања, IAWJ открила дека овој вид корупција е „глобален проблем со далекусежни последици“.

Многу форми на корупција влијаат и врз мажите и врз жените, но земајќи ги предвид нееднаквите историски односи на моќ, жените во многу ситуации се повеќе изложени на корупцијата и нејзините последици. Сиромашните жени се наоѓаат во многу поранлива положба наспроти корумпираните службеници или функционери на високи позиции, а притоа тие се изложени на поголем ризик за физичка злоупотреба, сексуална уцена и експлоатација. Несомнено е дека сексуалната уцена веќе долго време е тивка форма на корупција, која е тешко видлива. Но, до неодамна, тоа не беше ни приближно доволно дискутирано или сеопфатно препознаено како посебен феномен ниту во рамката на корупцијата ниту во рамките на родовото насилство.

Сексуалната уцена се случува кога оние на кои им е доверена власт ја користат за сексуална експлоатација на оние кои зависат од таа моќ. Со тоа, таа во прв ред е родова форма на корупција која се јавува и во развиените и во земјите во развој, а најмногу ги погодува жените, децата и возрасните, особено оние припадници на ранливите заедници. Според едно истражување за сексуалната уцена, во 88 % од случаите жртвите биле малолетни. Сите

¹ International Bar Association, (2019). “Sextorsion: A crime of corruption and sexual exploitation”, p.9. Достапно на: <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=E5E451C2-A883-4518-B0ED-5AAAEBBCDD5AA>.

²Feigenblath, H., Transparency International, (2020.) “Breaking the silence around sextortion - the links between power, sex and corruption”, достапно на: https://images.transparencycdn.org/images/2020_Report_BreakingSilenceAroundSextortion_English.pdf.

³Thomson Reuters Foundation, (2015). “A comparative study of laws to prosecute corruption involving sexual exploitation”, p.13. Достапно на: <https://www.trust.org/publications/i/?id=588013e6-2f99-4d54-8dd8-9a65ae2e0802>.

возрасни жртви биле жени, а сторителите во овие случаи биле исклучиво мажи.⁴ И покрај тоа што не е исклучено дека и мажите може да се јават како жртви на сексуална уцена, доказите покажуваат дека жените се несразмерно повеќе погодени од ова дело, вклучително и трансродовите и луѓето со различни родови идентитети. Од тој аспект сексуалната уцена потенцијално може да прерасне во дискриминација кон жртвите.

Сексуалната уцена има многу коруптивни форми. Неколку примери за тоа како може да биде извршена се полицајци кои бараат секс во замена за неприведување личност; наставници кои бараат секс од учениците за да им дадат подобра оценка; судија што ја условува поволната пресуда со обезбедување сексуален чин или службеник за набавки нудејќи договор во замена за секс. Кога службениците ја злоупотребуваат својата моќ за да бараат пари, ноторност е дека тие се ангажираат во коруптивно однесување. Сепак, кога ја злоупотребуваат својата моќ за да побараат секс, во ваквите дејствија не секогаш се препознава корупција и истите не се соодветно процесирани од органите на прогонот.

Луѓето кои се погодени од сексуална уцена често не го пријавуваат ова дело, со цел да избегнат ревиктимизација и социјална стигма. Уште една причина за ова е тоа што исто така се плашат од репресалии или сметаат дека е недостижно да се соберат формалните докази без кои претпоставуваат дека веројатно надлежните институции нема да постапуваат. Во многу земји, антикорупциските закони само криминализираат поткуп кој вклучува финансиски придобивки. Отпamu, жртвите кои ќе го пријават настанот исто така се соочуваат со ризикот да бидат гонети за „плаќање“ поткуп. Во последните години почна да еволуира антикорупциското движење кон документирање и препознавање непарични облици на корупција.

Феноменот на сексуална уцена е познат и во нашата држава. Кривичната постапка „Еразмус“ за примање поткуп и реалната сексуална уцена сторена од страна на неколку професори од Економскиот факултет во Скопје беше актуелна во јавноста во РСМ пред три години.⁵ Од две студии⁶ спроведени во нашата држава, може да се заклучи дека во државата сексуалната уцена досега беше исклучена од антикорупциската агенда и со тоа практично се дозволи да продолжи неказнето, иако еден голем фрагмент од дејствијата на сексуална уцена целосно ја исполнува дефиницијата за корупција.

⁴Woman Kind Style, (2022). „Iznudivanje I Korupcija: Šta Je Seksualno Iznudivanje“. Достапно на: <https://bs.womankindstyle.com/8693596-sexual-extortion-and-corruption-what-is-sexual-extortion>.

⁵ ТВ24, (март 2020). Затвор од две до 2,5 години за професори од Економски факултет за „Еразмус“. Достапно на: <https://www.24.mk/details/zatvor-od-dve-do-2-5-godini-za-profesori-od-ekonomski-fakultet-za-erazmus>.

⁶Мисијата на ОБСЕ во Скопје, (2020) „Извештај од истражувањето на јавното мислење на жените во Република Северна Македонија и квалитативното истражување за родовите форми на корупцијата“ Достапно на: <https://www.osce.org/files/f/documents/c/4/480937.pdf?fbclid=IwAR3G7FzT6ezSi43xS-Q9exfULGLnkRr6t9ocsIcq-5jLwv2oVaEYaQ50XA> и Центар за истражување и креирање политики, (2021) и „Извештај од спроведената компаративна правна анализа за регулирање на сексуалната изнуда како дело од корупција во домашното законодавство“. Достапно на: <https://crpm.org.mk/wp-content/uploads/2022/04/OSCE-makedonska.pdf?fbclid=IwAR2FPksrwwKH3ogeb78cXEQ5KFfynOr17RwurlFk5fNxiGBFaX7tDx3uYGQ>.

Дефиниции на сексуалната уцена

Според неколку меѓународни организации кои сексуалната уцена ја поимаат со предзнак на корупција, таа е акт со две компоненти кои мора да бидат присутни:

1. Сексуална активност — сексторцијата вклучува имплицитно или експлицитно барање за вклучување во каков било вид несакана сексуална активност, која може да се движи од сексуален однос до изложување на делови од телото;
2. Корупција — лицата кои бараат сексуална активност мора да заземаат позиција на авторитет, што тие ја злоупотребуваат, т.е. сторителите ја вршат својата власт за своја добивка.

Според Меѓународната адвокатска асоцијација која најцелосно ја дефинира сексуалната уцена и сеопфатно ги прикажува нејзините елементи, таа претставува:

форма на сексуална експлоатација и корупција која се јавува кога луѓе на моќни позиции, без разлика дали се владини функционери, судии, воспитувачи, персонал за спроведување на законот или работодавачи, се обидуваат да изнудат сексуални услуги во замена за нешто што е во нивна моќ да дадат или да задржат. Всушност, сексторцијата е форма на корупција во која сексот, наместо парите, е валутата на митото.⁷

Во истражувањето поддржано од мисијата на ОБСЕ во Скопје беше понудена првата македонска дефиниција за сексуалната уцена која тие, согласно западните искуства, ја основуваат како „сексторција“, па така според нив тоа е:

форма на сексуална експлоатација и изнудена корупција каде што лице на позиција на одлучување или со авторитет, ја злоупотребува позицијата и моќта што ја има за да изнуди несакана сексуална активност од друго лице во замена за услугата, доброто, пристап до ресурс со кое првото лице управува, за кое одлучува или со кое раководи.⁸

Од нивната призма на гледање, делото во прв ред се смета за дело од корупција, односно дело кое би припаѓало кон корупсот на кривични дела против службената положба, а

⁷International Bar Association, (2019).“Sextorsion: A crime of corruption and sexual exploitation”, p.8. Достапно на: <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=E5E451C2-A883-4518-B0ED-5AAAEBBCDD5AA>.

⁸Ристеска, М. и Трајановска, Љ., Мисијата на ОБСЕ во Скопје, (2022). „Сексуална изнуда како дело на корупција: правен и институционален одговор“, стр.5. Достапно на: <https://www.osce.org/mk/mission-to-skopje/516093>

не за сексуален деликт. Со оглед на тоа дека кривичните дела во КЗ се диференцирани според објектот на заштита, а несомнено е дека во однос на сексуалната уцена објект на заштита се половата слобода и моралот, сметаме дека кога зборуваме за сексуална уцена станува збор за сексуален деликт. Дополнително, сексуалната уцена се прифаќа како своевиден родов феномен, односно како дело кое несразмерно повеќе ги погодува жените.⁹

Последици од сексуалната уцена врз жртвите

Може да се каже дека сексуалната уцена има психолошки, физички, економски и социјални влијанија врз жртвите. Физичките последици од сексуалната уцена може да бидат забележани во две големи групи: директни и психосоматски (како резултат на психолошките последици). Директните последици вклучуваат повреди, сексуално преносливи болести, бременост, неплодност, гинеколошко воспаление и болка во долниот дел на абдоменот, инфекции на уринарниот тракт, абразии, модринки и лацерации на различни делови од телото. Доказите покажуваат дека жртвите на сексуална злоупотреба страдаат и од соматски симптоми и болки, како и низа хронични заболувања, вклучително и срцеви заболувања, гастролошки заболувања, стомачни заболувања (како чиреви), респираторни нарушувања (вклучувајќи астма, бронхитис и емфизем), хипертензија, артритис, дијабетес и гинеколошки проблеми.¹⁰

Кај повеќето луѓе подложени на сексуална уцена се развиваат психолошки последици како страв и вознемиреност поврзани со околностите во кои настанала злоупотребата. Висок процент на посттрауматско стресно нарушување или депресија, понекогаш поврзани со други нарушувања. Во психолошките последици може да бидат вклучени: несоница, кошмари, чувство на вина, тешкотии со концентрирање, главоболки, замор, чувства на немоќ, агресивно однесување и губење доверба.

Психолошката траума предизвикана од сексуална агресија влијае и на други области од животот на жртвата, со директни или индиректни социјални и економски последици. Тие може да вклучуваат намалени перформанси на работа, напуштање на училиштето, обвинување или избегнување на жртвите на оние места каде што може да се соочат со поголем ризик од злоупотреба. Жртвите на сексуална злоупотреба доживуваат стигма преку отфрлање, понижување, изолација и обвинување, или накратко — дискриминација и повреда на нивното човечко достоинство.

⁹Ibid, Цит. Ристеска, М. и Трајановска, Љ.: „Сексуалната изнуда има два вида влијание: (i) индиректно на квалитетот и квантитетот на услугите што се доставуваат во земјата и (ii) директно на жртвата на сексуалната изнуда што може да резултира со исклучување на **девојчињата** од образование, несакана бременост, осиромашување, па сè до психолошки последици што се слични како кај жртвите на сексуално насилство“.

¹⁰Feigenblath, H., Transparencz International, (2020). “Breaking the silence around sextortion - the links between power, sex and corruption“, Transparency International, p.21. Достапно на: https://images.transparencycdn.org/images/2020_Report_BreakingSilenceAroundSextortion_English.pdf.

ЦЕЛ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО И ИСТРАЖУВАЧКИ МЕТОДИ

Политиката се стреми да ја постигне главната цел – инкриминирање на сексуалната уцена во Кривичниот законик и дефинирање на родовата корупција во Законот за спречување корупција и судирот на интереси. Документот ги претставува своите наоди користејќи ги принципите на промоција и заштита на сите човекови права, вклучително и правата на жените; родовата еднаквост и вклучување на родовите аспекти во главните политики; осудата на сексуалното насилство во сите негови форми и елиминирање на неказнивоста за сексуално насилство; непристрасност, достоинство, интегритет и заемно почитување кон другите; промоција на добро владеење, отчетност, инклузивност и значаен ангажман на клучните чинители во институциите на државата, вклучително и граѓанските општествени организации и други невладини актери; унапредувањето на владеењето на правото и холистичка правда. Јасно е дека легислативната интервенција за регулирање и санкционирање на сексуалната уцена е примарна цел. Но, меѓу целите се истакнува и потребата за активизам по однос на недостатокот на кампањи за подигање на свеста и соодветно обучување на сите засегнати страни што во иднина би постапувале во случаи на сексуална уцена.

Оваа политика користи кохерентен, конзистентен, интегриран и компаративен пристап и рамка на стратешко ниво за спречување и одговор на сексуалната експлоатација и злоупотреба. За стигнување до конкретни предлози како најсоодветно и наједноставно да се воведат сексуалната уцена во нашиот правен систем, анализирани се релевантните меѓународни инструменти, националната легислатива и достапните и релативно нови истражувања, извештаи, публикации во областа.

Со примена на овој методолошки пристап, авторот дава предлог за дефинирање на сексуалната уцена како своевиден вид родовата корупција во Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси. Дополнително, документот содржи и можни решенија за инкриминирање на сексуалната уцена во Кривичниот законик и во три сценарија ќе ги претстави можните последици од примената на различни модели:

-
1. **Сценарио 1** – Комбиниран пристап со употреба на нормативниот и компаративниот метод за воведување ново кривично дело; ●
 2. **Сценарио 2** – Модел на воведување дефиниција на сексуалната уцена во чл.122 од КЗ – Изрази на КЗ со истовремено вметнување квалифицирани облици на основните кривични дела од различни глави, кои напаѓаат различен објект на заштита и ● ●
 3. **Сценарио 3** – Модел на внесување на сексуалната уцена како отежнителна околност на во чл.139 од КЗ. ● ● ●
-

- Дополнително, авторот ги разгледува и можните измени на специјалните закони (lex
- specialis) и вметнување на ова дело во Законот за прекршоци, Законот за
- здравствено осигурување и Законот за биомедицинско потпомогнато оплодување.

Структурално, документот е поделен на неколку делови. [Првиот дел](#) го опишува и дава контекстот на феноменот што се разработува. Овој дел ги анализира достапните меѓународни извори и дава преглед на домашната законска рамка од каде што извира потребата за регулирање на сексуалната уцена, но и онаму каде што се неопходни измени. Во овој дел се дадени конкретни предлози за измени на низа релевантни закони, а инкриминирањето на сексуалната уцена во КЗ и неговите последици се прикажани низ три можни сценарија. Во [вториот дел](#) се наоѓаат заклучните согледувања и таргетираните препораки за релевантните чинители. Првенствено овие препораки се насочени кон остварување на главната цел - инкриминирање на сексуалната уцена во Кривичниот законик и дефинирање на родовата корупција во Законот за спречување на корупција и судирот на интереси. Авторот препорачува и конкретни дејствија со кои би се олеснило остварувањето на целите на овој документ.

КОНТЕКСТ И ПРАВЕН ОСВРТ НА СЕКСУАЛНАТА УЦЕНА

На меѓународно ниво

Меѓународни инструменти

Иако меѓународните конвенции не го користат терминот „сексуална уцена“, некои од нив вклучуваат одредби кои се насочени токму кон видот на злоупотреба на овластувањето за сексуална корист што ја карактеризира сексуалната уцена.¹¹ Според член 1 од Декларацијата за елиминација на насилството против жените, (DEVAW) 1993 (A/RES/48/104), дефиницијата за „насилство против жените“ опфаќа вид психолошка штета и притисок што карактеризираат сексторција.¹²

На низа меѓународни антикорупциски форуми и конференции сè повеќе се разговара за сексуалната уцена како и специфичните пристапи за нејзино интегрирање во антикорупциските стратегии и законски рамки. Тие ја вклучуваат Групата држави на Советот на Европа против корупцијата (ГРЕКО), Канцеларијата на Обединетите нации за дрога и криминал (UNODC) и Организацијата за економска соработка и развој (ОЕЦД).

Конвенцијата за спречување и борба против насилството врз жените и домашното насилство (Истанбулска конвенција)¹³ е најсеопфатниот документ во областа на насилство врз жените кој дава широка рамка на делување за превенција, заштита и поддршка на жртвите и казнување на насилниците. Конвенцијата не ја споменува сексуалната уцена ниту како термин ниту со кој и да е друг синоним. Практично, најблиската допирна точка е онаа со „сексуалното вознемирување“ и секако една од главните цели поради кои беше донесена — да придонесе кон елиминација на сите форми на дискриминација врз жените и да промовира суштинска еднаквост меѓу жените и мажите.¹⁴ Втората цел е насочена кон спречување на насилството врз жените, а кое насилство би можело да предизвика и сексуална повреда или страдање на жените, но ова имплицира на кривичното дело — силување, а не на кривичното дело — сексуална уцена. Сепак, значајно е дека оваа Конвенција ги обврзува државите потписнички да ги зајакнуваат капацитетите на релевантните професионалци кои постапуваат со жртви или со сторители на сите акти на насилство опфатени со Конвенцијата, за спречување и откривање на таквото насилство, еднаквоста меѓу жените и мажите, потребите и правата на жртвите, како и за

¹¹Слично, член 4 од Конвенцијата на Африканската унија за спречување и борба против корупцијата ја дефинира корупцијата да вклучува не само „стоки со парична вредност“, но исто така и други видови на „придобивка“, „поволност“ или „предност“ — термини што може да се толкуваат како покривање на непарична, сексуална придобивка во случај на уценување.

¹²UN General Assembly, (1994). Declaration on the Elimination of Violence against Women. Достапно на: <https://digitallibrary.un.org/record/179739?ln=en>.

¹³Совет на Европа, (2011). Конвенција за спречување и борба против насилство врз жените и домашно насилство.

¹⁴Види чл.1 т.б.

спречување секундарна виктимизација.¹⁵ Јасно е дека ова ќе преставуваат истите оние професионалци кои ќе постапуваат и во случаи на сексуална уцена.

Но Конвенцијата не делегира само обврски на државните органи, туку и на приватниот сектор, па во чл.17 ст.1 се поттикнува приватниот сектор, секторот за информатичко-комуникациска технологија и средствата за јавно информирање, со должна почит за слободата на изразување и независноста, да учествуваат во изработката и спроведувањето на политиките и да утврдат упатства и саморегулаторни стандарди за спречување на насилството врз жените (а како што ќе покаже овој документ и сексуалната уцена) и за зголемување на почитта кон нивното достоинство.

Меѓународни истражувања

Сексуалната уцена е феномен ширум светот, чие истражување започнува доцна, а неодамнешните анализи покажуваат дека постои пораст на овој вид криминалитет. Така, 90 % жени кои работат во јавниот сектор во Танзанија изјавиле дека високи машки функционери ги користеле своите позиции на моќ за да изнудат сексуални услуги од нив.¹⁶ Аналогно на ова, во поразвиените држави, на пример во САД, постои растечка распространетост на онлајн заканите, вклучувајќи уцена и принуда. Анкета од 2017 година открила дека сексуалната уцена сторена онлајн е позастапена отколку што е пријавена, при што една од три жртви не го пријавиле злосторството поради срам.¹⁷ Според американската НВО „Национален центар за исчезнати и експлоатирани деца“, 78 % од жртвите на сексуална уцена се жени, а просечната возраст на жртвите е 15 години.¹⁸

Според Извештајот од 2020 година на НВО „Транспаренси Интернационал“, во Латинска Америка и Блискиот Исток и северноафриканскиот регион (МЕНА), едно од пет лица биле уценувани или знаат некој што бил уценуван со сексуална активност за возврат да добие пристап до услуги, како што се здравствената заштита или образованието.¹⁹ Во Латинска Америка 71 % од испитаниците мислат дека сексуалната уцена се случува редовно, додека во МЕНА (државите од Блискиот Исток и Северна Африка), 50 % од испитаниците го делат ова

¹⁵Види чл.15.

¹⁶Council on Foreign Relations, (2016). Fighting Corruption by Combating Sexual Extortion. Достапно на: <https://www.cfr.org/blog/fighting-corruption-combating-sexual-extortion>.

¹⁷ Sextortion, Summary findings from a 2017, survey of 2,097 survivors. Достапно на: https://www.thorn.org/wp-content/uploads/2019/12/Sextortion_Wave2Report_121919.pdf

¹⁸ National center for missing and exploited children, The issue – Sextortion, Достапно на: <https://www.missingkids.org/theissues/sextortion>

¹⁹ Feigenblath, H., Transparency International, (2020). “Breaking the silence around sextortion - the links between power, sex and corruption”, Transparency International, p.11. Достапно на: <https://www.transparency.org/en/publications/breaking-the-silence-around-sextortion>

мислење.²⁰ Една студија за злосторства поврзани со секс од страна на полициски службеници ширум САД покажува дека полицијата ги уценувала ранливите граѓани да се вклучат во сексуални активности во размена за својата слобода.²¹

Движењето „MeToo“ помогна сексуалната уцена до некаде да се постави на јавната агенда. Овие трендови сега би можеле да помогнат да се дојде до осигурување дека сексуалната уцена е конечно призната во антикорупциската теорија, во политиките и при мерките за нејзино спречување, и тоа како особено штетен вид корупција, која може да има катастрофални економски, физички и психолошки последици за жртвите.

На национално ниво

Во РСМ не постои правната рамка за регулирање на сексуалната уцена и тоа ја прави видлива правната празнина во оваа конкретна област. Случаите со елементи на сексуална уцена единствено може да се третираат преку останатите закони што имаат допирна точка со оваа материја, но ниту еден закон не ја регулира експлицитно .

Од друга страна, ако се земе предвид дека овој феномен својата генеза ја има во корупцијата и дискриминацијата, тогаш рамката се проширува. Како закони релевантни за адресирање на сексуалната уцена како посебна форма на родова корупција, во продолжение ќе бидат разгледани: Законот за спречување и заштита од насилство врз жени и семејното насилство, Законот за спречување на корупција и судирот на интереси и Кривичниот законик.

Закон за спречување и заштита од насилство врз жени и семејното насилство

Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство го дефинира „насилството врз жените“ како кршење на човековите права, дискриминација врз жените и ги означува сите дејства на родово базирано насилство што доведуваат или веројатно ќе доведат до физичка, сексуална, психичка или економска повреда или страдање на жените, вклучувајќи и директни и индиректни закани и заплашување за такви дејства, изнуда, произволно ограничување и/или лишување од слобода, без оглед дали се случуваат во јавниот или во приватниот живот. Но овој закон експлицитно не ја спомнува сексуалната уцена и не укажува на коруптивниот елемент на ова дело. Сепак, со член 3 став 1 точка 18 се дефинира сексуалното насилство, кое постои и кога се наведува или се присилува друго лице да се

²⁰Feigenblath, H., Transparency International, (2020). “Breaking the silence around sextortion - the links between power, sex and corruption”, Transparency International, p.21. Достапно на:

https://images.transparencycdn.org/images/2020_Report_BreakingSilenceAroundSextortion_English.pdf

²¹Ibid, p.13.

вклучи во дејства од сексуална природа со трето лице без своја согласност. Но, во дефиницијата на сексуално насилство исто така не е спомнат елементот на корупција што го прави ова дело сексуална уцена. Понатаму, Законот ја дефинира и „присилната контрола врз жените“ како злоупотреба на моќ, употреба на закани, сила или други форми на присила, измама или погрешно прикажување, со цел да се контролира однесувањето и животот на жените.

Читани заедно, овие три одредби може да ја дадат основата за правно регулирање на феноменот сексуалната уцена, односно да се препознае како посебен вид родова корупција и да се инкриминира во Кривичниот законик.

Закон за спречување корупција и судир на интереси

Во член 8 од Законот за спречување корупција и судир на интереси е дефинирана „користа“ која се добива при корупцијата како остварување секој вид материјална или нематеријална придобивка, погодност или предност за себе или за друг, но ваквата дефиниција, особено „нематеријалната придобивка“, не може по автоматизам да се прифати дека подразбира сексуална услуга. Барањето како корист на сексуална уцена има сосема различно значење и не може да се изедначи со барање пари или некоја друга услуга како корист. Дополнително, во овој закон воопшто не е дефинирана родовата корупција, така што целосно не е опфатен овој вид корупција, односно сексуалната уцена.

Отука, во Законот за спречување корупција и судир на интереси постои нужност и простор за амандманска интервенција на следниов начин:

1) Нова точка (12) во чл.8:

„Тој што со вербално или физичко дејствие кое има директно или индиректно, реално или симболично значење на наведување, непристојна понуда, наамување, изразување сексуална страст или друго дејствие кое јасно потсетува на сексуален однос или други со него изедначени сексуални дејствија, ќе вознемири лице кое му е подредено или спрема него се наоѓа во однос на зависност или друго лице на работа.“

2) Нов став 2 во член 67:

„(2) Лице кое врши работи од јавен интерес не смее сексуално да вознемирува друго лице спрема кое треба да бидат извршени работите или спрема соработник.“

Поранешниот став 2 ќе стане став 3.

3) Измена на член 106 кој сега треба да гласи:

„Глоба во износ од 250 евра во денарска противвредност ќе му се изрече на лице кое со службеното лице е блиско лице, за кое оправдано се смета дека постои интерес што ги поврзува со службеното лице, доколку изврши супервизорски или контролен надзор врз неговата работа, како и на лице кое постапило спротивно на чл.67 став 2 од Законот.“

Кривичен законик

Во Кривичниот законик е содржано кривичното дело „Обљуба со злоупотреба на положбата“ од член 189, но неговиот опфат е ограничен како од аспект на видот на сторители (недостига да се инкриминираат проповедниците, лидерите во неформалните заедници, професорите во високообразовните институции итн.), така и од аспект на начинот на сторување бидејќи не го опфаќа барањето сексуална услуга за одредена корист. Инаку, „наведувањето“ како дејствие не опфаќа примена на сила или сериозна закана бидејќи тогаш би станало збор за силување. Но, „застрашувањето“ како дејствие опфаќа дејствија на закана и предизвикување страв кај пасивниот субјект. Под дејствие на „понижување на човечкото достоинство и личност“ се подразбираат дејствија како: исмевање, шиканирање, бирократски однос.²²

Постојат и други кривични дела од КЗ кои препознаваат инкриминирани сексуални дејствија и кои хипотетички би можеле да бидат придружени со субјективен елемент на уцена, од типот на: „Задоволување на полови страсти пред друг“ од член 190 од КЗ; „Посредување во вршење на проституција“ од член 191 од КЗ; „Трговија со дете“ од член 418-г од КЗ. Сепак, сите овие дела не ја адресираат целисходно и сексуалната уцена, односно не е дел од нивните законски битија, па затоа и констатацијата дека во македонскиот КЗ постои правна празнина по однос на ова дело.

²² Камбовски, В., „Коментар на Кривичниот законик на Република Македонија-Интегрален текст-Второ изменето издание“, Клуб Матица, 2011, стр.819.

Со Кривичниот законик сексуалната уцена не е инкриминирана, а постоечките слични и блиски кривични дела не се доволни и токму поради тоа потребна е нејзина инкриминација. Затоа, во продолжение ќе ги разгледаме неколкуте можни начини на кои може да се воведи сексуалната уцена како кривично дело со конкретни предлози *de lege ferenda* и какви последици и предизвици секој од овие предлози би предизвикал во домашниот кривично правен систем.

Сценарио 1: Воведување ново кривично дело

Доколку станува збор за измена на Кривичниот законик преку модел на креирање специјално кривично дело, ќе биде неопходно да се води сметка најпрвин за тоа во која глава од КЗ ќе се позиционира тоа дело. Воедно, ќе треба да се води сметка и за терминологијата која е веќе етаблирана со КЗ низ изминативе 26 години, како и да се маневрира со битието на делото за да се избегне „замката“ на двојна инкриминација со други сродни кривични дела. Во прв ред тоа би биле: „Обљуба со злоупотреба на положбата“ од член 189, „Присилба“ од член 139 и „Уцена“ од член 259. Со оглед на природата на делото, се цени дека најсоодветно место за истото би била главата XIX од КЗ – Дела против половата слобода и морал. Низ еден комбиниран пристап со употреба на нормативниот и компаративниот метод, се дава следниот предлог за воведување ново кривично дело сексуална уцена коешто би гласело:

„СЕКСУАЛНА УЦЕНА“

член 189-а

(1) Тој што со употреба на директна или индиректна закана спрема друг дека за него или за нему блиско лице ќе предизвика штета на имотот, угледот, општествениот статус, работниот однос или повреда на честа, или дека нему или нему блиското лице ќе им ги одземе или ограничи правата на човекот и граѓанинот, утврдени со Уставот, закон или со ратификуван меѓународен договор, и со тоа ќе го присили на сексуален однос, друго полово дејствие или на разголнување на интимните делови од телото, или ќе го присили да направи фотографии, слики, дигитални видеа или слики, аудиовизуелни слики или други предмети со порнографска содржина, или порнографска претстава од себеси или од нему блиското лице без претходна согласност од тоа лице, без оглед дали се истите лица јасно препознатливи на приказот,

ќе се казни со затвор од 6 месеци до 5 години.

(2) Тој што делото од став 1 ќе го стори спрема лице со кое е во блиски лични односи,

ќе се казни со казна затвор од 3 месеци до 3 години.

(3) Ако делото од став 1 противзаконито го стори службено лице во вршење на службата,

ќе се казни со затвор од 1 година до 8 години.

(4) Со казната од ставот 3 на овој член ќе се казни и одговорно лице, одговорно лице во странско правно лице кое има претставништво во Република Северна Македонија или лице кое врши работи од јавен интерес, ако делото е сторено во вршење на неговото посебно овластување или должност, определено со закон.

(5) Со казната од ставот 3 на овој член ќе се казни и припадник на наставен или наставно-научен кадар или негов соработник кој се нуди на друг дека нему или на него блиско лице ќе им стави подобра оценка или, пак, ќе им даде други повластувања во образовниот процес во замена за сексуален однос, друго полово дејствие или разголнување на интимните делови од телото, како и лекар или друг здравствен работник кој спротивно на својата должност го условува укажувањето на медицинска помош во замена за сексуален однос, друго полово дејствие или разголнување на интимните делови од телото на пациентот или аптекар или друго овластено лице за подготвување или издавање на лекови кој го условува подготвувањето или давањето на лекови со сексуален однос, друго полово дејствие или разголнување на интимните делови од телото на клиентот или, пак, истиот му ветува издавање на лекови спротивно на својата струка, а со истата цел,

(6) Со казната од став 2 ќе се казни и верски службеник на регистрирана црква, верска заедница или религиозна група кој употребува закана од суеверие спрема друг дека за него или за нему блиско лице ќе настапи штета на имотот, угледот, општествениот статус, работниот однос или повреда на честа, и со тоа ќе го присили на сексуален однос, друго полово дејствие или на разголнување на интимните делови од телото, или ќе го присили да направи фотографии, слики, дигитални видеа или слики, аудиовизуелни слики или други предмети со порнографска содржина, или порнографска претстава од себеси или од нему блиското лице без претходна согласност од тоа лице, без оглед дали се истите лица јасно препознатливи на приказот.

(7) Обидот за делата од став 2 и став 6 на овој член е казнив.

(8) За делото од став 2 гонењето се презема по предлог.

(9) Ако делото од овој член го стори правно лице, ќе се казни со парична казна.

Воведување на сексуалната уцена како ново, специјално кривично дело во главата XIX од КЗ — Дела против половата слобода и морал, претставува наједноставен и најлесен начин за негово спроведување во практиката. Вака поставена, сексуалната уцена претставува сеопфатно кривично дело со јасни дефиниција и елементи што, пак, ќе го олесни постапувањето на надлежните органи во потенцијални случаи. Врз основа на ваквата детална поставеност, ќе може да се спроведат и активности за граѓаните да се запознаат со новото кривично дело што ќе придонесе за зголемување на нивната свест, особено во однос на препознавање на сексуалната уцена и можностите за пријавување и кривично гонење. Значајна предност е тоа што на овој начин Кривичниот законик не би претрпел бројни измени, со што се олеснува процедурата за остварување на овој процес.

Сценарио 2: Дефиниција на сексуалната уцена во чл.122 од КЗ – Изрази на КЗ и вметнување квалифицирани облици на основните кривични дела од различни глави кои напаѓаат различен објект на заштита

Преку моделот на воведување дефиниција на сексуалната уцена во чл.122 од КЗ – Изрази на КЗ со истовремено вметнување на квалифицирани облици на основните кривични дела од различни глави и кои напаѓаат различен објект на заштита најнапред би се усвоила единствена, сеопфатна и едноставна дефиниција за сексуалната уцена.

Потоа би требало сексуалната уцена како квалифициран облик да биде составен дел од повеќе веќе постоечки казнени дела за кои праксата докажа дека можат да бидат сторени на овој начин и кои напаѓаат различен објект на заштита. Такви кривични дела од КЗ од интерес за нивна измена со амандманска интервенција се: Неукажување помош од член 136, Присилба од член 139, Противправно лишување од слобода од член 140, Грабнување од член 141, Загрозување на сигурноста од член 144, Злоупотреба на лични податоци од член 149, Неовластено снимање од член 152, Повреда на правата од работен однос од член 166, Обљуба со злоупотреба на положба од член 189, точење алкохолни пијалаци на дете од член 204, Неукажување медицинска помош од член 208, Несовесно вршење аптекарска дејност од член 211, Тешки дела против здравјето на луѓето од член 217, Изнуда од член 258, Уцена од член 259, Оштетување и неовластено навлегување во компјутерски систем од член 251, Злоупотреба на довербата од член 252, Гонење за деца меѓу блиски сродници од член 263, Присилба спрема воено лице во вршењето на службената должност од член 332, Поблаго казнување за делата од член 328 и членовите 330 до 334, Малтретирање на потчинет или помлад од член 335, Примање поткуп од член 357, Давање поткуп од член 358, Давање награда за противзаконито влијание од член 358-а, Примање награда за противзаконито влијание од член 359, Против законита наплата и исплата од член 362, Непријавување кривично дело или сторител од член 364, Давање лажен исказ од чл.367, Лажно претставување од член 391.

Кај сите нив, доколку станува збор за модус операнди – сексуална уцена, би се додала истата на нивните ставови каде е предвидена построга санкција или повисока казна затвор во споредба со основните облици на кривичните дела (вообичаено стипулирани во првите ставови од членовите).

Овој модел значително ја отежнува постапката за измени на Кривичниот законик, имајќи го предвид бројот на кривични дела што треба да се дополнат или изменат. Моделот не е најсоодветен за систематизирање на сексуалната уцена во кривично правниот систем, со оглед на тоа што овие кривични дела се наоѓаат во различни глави во Кривичниот законик. Дополнително, може да се појави и ситуација во која некое лице ќе биде уценувано со сексуална услуга, а тоа да не е предвидено како квалификаторен облик во конкретното кривично дело. Ова би придонело кон намалување на значењето на сексуалната уцена како феномен и тежината што ја носи делото, а дополнително ќе го комплицира и обидот јавноста да се запознае со неговата суштина.

Сценарио 3: Сексуалната уцена како отежителна околност во чл.139 од КЗ

Моделот на внесување како отежителна околност на сексуалната уцена во чл.139 од КЗ е најбенигниот пристап, но со најголеми недостатоци. Имено, измената би била со дополнување на ст.2 од членот. Па така, овој став би гласел:

(2) Судот ќе ги има предвид сите околности што влијаат казната да биде помала или поголема (олеснувачки и отежнувачки околности), а особено: степенот на кривичната одговорност, побудите од кои е сторено делото, сексуална уцена при сторување на делото, јачината на загрозувањето или повредата на заштитното добро, околностите под кои е сторено делото, придонесот на жртвата во извршувањето на делото, поранешниот живот на сторителот, неговите лични прилики и неговото однесување по стореното кривично дело, како и други околности што се однесуваат на личноста на сторителот.

Судското одмерување на казната во суштина претставува продолжување на процесот на законското одмерување на казната - негова понатамошна конкретизација. Во дофатот на оваа одредба се наоѓаат дела на насилство, но и дела без елементи на насилство, потешки, но и полесни дела. Во теорија на судијата е задачата да внимава на конститутивните, квалификаторните и привилегираните елементи на законското битие, за да не допушти тие да се земат како отежнувачки или олеснувачки околности и двојно да се уважуваат идентични околности, што е негативен елемент во правната природа на околностите, но во пракса судиите често пати делумно го занемаруваат овој член, а правдајќи се со уставното начело на слободното судиско уверување.

Ова сценарио покажува дека овој модел не ја позиционира сеопфатно сексуалната уцена во Кривичниот законик. Додавањето на зборовите „сексуална уцена“ во ставот 2 од член 139 не претставува дефиниција на ова дело, ниту пак целосно ги доловува неговите суштина и тежина, а ќе биде ограничена и можноста за граѓаните да го препознаат. Дополнително, доколку би се пристапило со овој модел, значаен предизвик за надлежните органи би било водењето соодветна статистика. Имено, надлежните институции водат статистика за кривичните дела според членовите и ставовите во КЗ, но не и по содржината на ставот во случај кога се набројани повеќе елементи. Ваквиот начин на водење статистика значително би го оневозможил процесот на забележување на трендовите за овој вид родова корупција, а со тоа и би ги ограничил носителите на политиките во обидот за подобрување на состојбата и обезбедување ефективна заштита.

Дополнителни чекори: предлог за измени на *lex specialis* закони

И покрај тоа што во РСМ беше направена кодификацијата на казнено правното законодавство со донесувањето на КЗ од 1996 година, сепак останаа бројни кривични дела кои се дел од казнените одредби на законски акти – *lex specialis*. Оваа пракса на законодавецот продолжува и натаму и покрај опасноста од создавање двојни инкриминации кои санкционираат по двојни аршини, како и покрај фактот дека кодификацијата нема само легислативно-техничка или правно-естетска смисла, туку и длабока криминално-политичка содржина.²³

Но настрана од овој проблем, доколку законодавецот ја градуира сексуалната уцена како лесен деликт, а поради степенот на загрозеноста на правното добро, во тој случај ќе биде неминовно да се воведат таквото дејствие како прекршок. Впрочем, постојат примери низ светот каде деликтот на сексуална уцена е квалификуван како прекршок во кој сторителот мора да го има специјалното својство на службено лице. Такви држави се: Мексико и Уганда²⁴ (иако во овие држави тоа е прекршок од причина што сексуалната уцена не е инкриминирана како потешко кривично дело).

Во таа насока пожелна е и измена на чл.86-а од Законот за здравствено осигурување бидејќи во моментот актот има позитивно-правна одредба што санкционира одговорно лице кое поради користољубие, при исплата на плата, надоместок на плата, пензија и друго парично примање не уплати или уплати придонес за задолжително здравствено осигурување во помал износ (казна затвор од една до пет години). Доколку во оваа низа на мотиви би се додаде и сексуалниот нагон и полови дејствија, тогаш практично со тоа се нормира и една од неколкуте форми на сексуална уцена.

Од слични причини и во насока на нормирање на сексуалната уцена пожелна е измена и во чл.69-а од Законот за биомедицинско потпомогнато оплодување каде засега се санкционира „тој што со сила, сериозна закана, доведување во заблуда или на друг начин врбува, наведува или наведува една или повеќе жени да станат гестациски носител или посредува во целиот процес заради стекнување на противправна имотна корист“. Предвидена е казна затвор од најмалку 3 години. Измената би била во дополнувањето на оваа низа од комисијни дејствија со едно оmissивно дејствие.

²³Цит. Камбовски, В. и Тупанчевски, Н., Мисијата на ОБСЕ во Скопје, (2015). „Кодификација на казнено законодавство“, стр.6.

²⁴Feigenblath, H., Transparencz International, (2020). “Breaking the silence around sextortion - the links between power, sex and corruption”, Transparency International, p.30. Достапно на: https://images.transparencycdn.org/images/2020_Report_BreakingSilenceAroundSextortion_English.pdf.

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

Сексуалната уцена има тенденција да се случува во средини обележани со несоодветни закони и несигурни или непостоечки механизми за известување. Други фактори кои придонесуваат кон неефикасниот одговор од страна на државата, вклучуваат недостаток на поддршка и заштитни мерки, отсуство на свест за делото и меѓу жртвите и властите и недостаток на знаење за тоа како да се постапува со пријавени случаи. Имено, според едно неодамнешно истражување со правење интервјуа со 16 македонски релевантни правници (судии, јавни обвинители, адвокати), сите интервјуирани сметаат дека сексуалната уцена треба да се регулира со Кривичниот законик.²⁵ Доколку, пак, законодавецот не го стори ова по однос на КЗ, сметајќи дека не постои доволен квантум на општествена опасност за да би било нормирано кривично дело, тогаш ќе биде потребно да се интервенира со креирање дефиниција за сексуална уцена која ќе биде дел од законите *lex specialis* и внесување прекршочни одредби. Ова бидејќи внесувањето одредби за сексуалната уцена во подзаконски акти од типот на правилници и кодекси кои се закануваат со дисциплинска одговорност за нивно прекршување е недоволен чекор. Доволен аргумент е ноторниот факт дека во голем број на приватни фирми токму работодавачите се тие кои неказнето ги прекршуваат правилниците.

Сепак заклучокот е дека најсоодветно би било да се воведат како ново кривично дело во КЗ. Ова претставува наједноставен и најлесен начин за негово спроведување во практиката. Вака поставена, сексуалната уцена претставува сеопфатно кривично дело со јасна дефиниција и елементи што, пак, ќе го олесни постапувањето на надлежните органи во потенцијални случаи. Врз основа на ваквата детална поставеност, ќе може да се спроведат и активности за граѓаните да се запознаат со новото кривично дело што ќе придонесе за зголемување на нивната свест, особено во однос на препознавање на сексуалната уцена и можностите за пријавување и кривично гонење. Значајна предност е тоа што на овој начин, Кривичниот законик не би претрпел бројни измени, со што се олеснува процедурата за остварување на овој процес.

Во однос на механизмите за родово известување, искуството покажува, на пример, дека многу од жените се чувствуваат непријатно да пријават сексуални односи кои настанале како резултат на уцена пред овластено службено лице од машки пол и се со поголема веројатност да ги пријават или да ги следат случаите доколку можат да комуницираат со жена. Некои жени претпочитаат да пријават случаи на сексуална уцена во одделение на МВР поврзано со родово насилство, наместо во оние одделенија на МВР или специјализирани институции кои се занимаваат со корупција. Со инкриминирање на сексуалната уцена во КЗ со што ќе се препознава како родова корупција, па доследно ќе може да се применуваат механизмите за родово сензитивно известување, затоа што и МВР ќе може да води родово заснована статистика и да известува за ова.

Од друга страна, барањето како корист на сексуална уцена има сосема различно значење и не може да се изедначи со барање пари или некоја друга услуга како корист. Во

²⁵Ристеска, М и Трајановска, Љ., Мисијата на ОБСЕ во Скопје, (2022). „Сексуална изнуда како дело на корупција: правен и институционален одговор“, стр.41. Достапно на: <https://www.osce.org/mk/mission-to-skopje/516093>.

Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси воопшто не е дефинирана родовата корупција, па целосно не е опфатен овој вид корупција, односно сексуалната уцена. Препознавањето на родово специфичните форми на корупцијата, првенствено сексуалната уцена, ќе придонесе за полесно третирање на овој проблем, кој во исто време е ризик за корупција и сериозен социо-економски проблем, а од друга страна и пречка за достигнување повисоко ниво на родово рамноправност во земјата. Опука, особено е важно терминот сексуална уцена да биде препознаена како родова корупција и во генералниот закон за борба против корупцијата, со крајна цел сеопфатна заштита на потенцијалните жртви.

Врз основа на заклучоците кои произлегоа од овој документ, следуваат препораки кон таргетираните чинители и сите засегнати страни.

Инкриминирање на сексуалната уцена како специјално кривично дело во КЗ;

Дефинирање на сексуалната уцена како посебен вид родова корупција во Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси;

Да се дејствува во насока на тоа следната Национална стратегија за спречување на корупцијата и судирот на интереси да содржи обврска за релевантните институции да спроведуваат обуки за сексуална уцена;

Да се дејствува во насока на тоа следната Национална стратегија за спречување на корупцијата и судирот на интереси да содржи обврска надлежните институции да водат родово разделена статистика за сексуалната уцена како родово базирана корупција;

Надлежните институции да водат родово разделена статистика за сексуалната уцена како родово базирана корупција;

Организирање обуки за јавните обвинители, административните службеници, како и останатите засегнати страни за подигнување на свеста за сексуалната уцена, штетните последици и постапувањето, со цел сеопфатна заштита на жртвите;

ПРЕПОРАКИ

Соработка и координирање меѓу надлежните институции за препознавање и постапување во случаи на сексуална уцена, во прв ред Министерството за внатрешни работи, Јавното обвинителство и Државната комисија за спречување на корупцијата;

Обезбедување државна поддршка и специјализирани услуги од медицински и психосоцијален карактер, во зависност од потребите на жртвите на сексуална уцена;

Дејствување во насока на зголемување на свеста за сексуалната уцена кај пошироката јавност, со цел превенција и елиминирање на стравот од одмазда како значајна бариера за пријавување на ова дело;

Да се следи менталното, физичкото и економското влијание на сексуалната уцена врз жртвите, со цел забележување на трендовите во оваа област што ќе доведе до намалување и елиминирање на штетните последици.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Камбовски, В. и Тупанчевски, Н., Мисијата на ОБСЕ во Скопје, (2015). „Кодификација на казненото законодавство“.
- Лазарова, М., Мисијата на ОБСЕ во Скопје, (2020). „Родовите аспекти на корупцијата со осврт на Република Северна Македонија“. Достапно на: <https://www.osce.org/files/f/documents/c/4/480937.pdf>
- Мисијата на ОБСЕ во Скопје, (2020) „Извештај од истражувањето на јавното мислење на жените во Република Северна Македонија и квалитативното истражување за родовите форми на корупцијата“
- Достапно на: <https://www.osce.org/files/f/documents/c/4/480937.pdf?fbclid=IwAR3G7FzT6ezSiI43xS-Q9exfULGLnkRr6t9ocslcq-5jLwv2oVaEYaQ50XA>
- Ристеска, М. и Трајановска, Љ., Мисијата на ОБСЕ во Скопје, (2022). „Сексуална изнуда како дело на корупција: правен и институционален одговор“. Достапно на: <https://www.osce.org/mk/mission-to-skopje/516093>
- Совет на Европа, (2011). Конвенција за спречување и борба против насилство врз жените и домашно насилство.
- Тв24, (март 2020). Затвор од две до 2,5 години за професори од Економски факултет за „Еразмус“. Достапно на: <https://www.24.mk/details/zatvor-od-dve-do-2-5-godini-za-profesori-od-ekonomski-fakultet-za-erazmus>.
- Центар за истражување и креирање политики, (2021) и „Извештај од спроведената компаративна правна анализа за регулирање на сексуалната изнуда како дело од корупција во домашното законодавство“.
- Достапно на: <https://crpm.org.mk/wp-content/uploads/2022/04/OSCE-makedonska.pdf?fbclid=IwAR2FPksrwvKH3ogeb78cXEQ5KFfynOr17RwurlFk5fNxiGBFaX7tDx3uYGQ>.
- African Union, (2003). Convention on Preventing and Combating Corruption. Достапно на: [https://au.int/sites/default/files/treaties/36382-treaty-0028 - african union convention on preventing and combating corruption e.pdf](https://au.int/sites/default/files/treaties/36382-treaty-0028_-_african_union_convention_on_preventing_and_combating_corruption_e.pdf)

- Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije, (2015). Seksualnakorupcija u BiH: Iznudivanje usluga s pozicijemoći, žrtve žene i djevojke. Достапно на: <http://apik.ba/aktuelnosti/vijesti/default.aspx?id=355&langTag=hr-HR>
- Council on Foreign Relations, (2016). Fighting Corruption by Combating Sexual Extortion. Достапно на: <https://www.cfr.org/blog/fighting-corruption-combating-sexual-extortion>.
- Europäische Rechtsakademie (ERA), (2018). ERA: Cyberbullying, Sexting and Sextortion. Достапно на: <https://agenda.euractiv.com/events/era-cyberbullying-sexting-and-sextortion-169184>.
- Feigenblath, H., Transparency International, (2020.) "Breaking the silence around sextortion - the links between power, sex and corruption". Достапно на: https://images.transparencycdn.org/images/2020_Report_BreakingSilenceAroundSextortion_English.pdf.
- Heritage Offshore, Что такое сексторция (с примерами) и как ее избежать? Достапно на: <https://heritage-offshore.com/informacionnoj-bezopasnosti/chto-takoe-sekstorcija-s-primerami-i-kak-ee/>.
- International Bar Association, (2019). "Sextorsion: A crime of corruption and sexual exploitation". Достапно на: <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=E5E451C2-A883-4518-BOED-5AAAEBCDD5AA>.
- Patchin, J., W., SAGE Journals, (2018). "Sextortion Among Adolescents: Results from a National Survey of U.S. Youth". Достапно на: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1079063218800469#:~:text=Approximately%205%25%20of%20students%20reported,more%20likely%20to%20target%20others>.
- Thomson Reuters Foundation, (2015). "A comparative study of laws to prosecute corruption involving sexual exploitation". Достапно на: <https://www.trust.org/publications/i/?id=588013e6-2f99-4d54-8dd8-9a65ae2e0802>.
- UN General Assembly, (2003). Convention against Corruption. Достапно на: <https://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/>
- UN General Assembly, (1994). Declaration on the Elimination of Violence against Women.
- Достапно на: <https://digitallibrary.un.org/record/179739?ln=en>.
- Woman Kind Style, (2022). "Iznudivanje I Korupcija: Šta Je Seksualno Iznudivanje". Достапно на: <https://bs.womankindstyle.com/8693596-sextortion-and-corruption-what-is-sexual-extortion>.

ЗАКОНСКО РЕГУЛИРАЊЕ НА СЕКСУАЛНАТА УЦЕНА ВО
НАЦИОНАЛНОТО ЗАКОНОДАВСТВО

